

Thy, kirkerne og historien

Landsbykirkerne i Thy forener skønhed og slidstyrke. Gennem mere end 800 år har de fungeret som de skiftende slægtleds gudshuse, og de er vokset uløseligt sammen med vores billeder af landskabet og af landsbyen. Arkitekt Ib Lydholm præsenterer i artiklen et overblik over kirkernes udviklingshistorie og den stadige forandringsproces, de har været genstand for.

Mange fund og spor i landskabet viser, at Thy langt tilbage i tiden har været en befolket del af landet. Forholdene var også ideelle for bosættelserne, da de begyndte: masser af kystlinje og en tilpas beskyttet beliggenhed. I vikingetiden med dens livsvigtige sejlads var Thy blevet et af centrene i landet, ikke mindst på grund af forbindelsen mod vest til England. Limfjorden var et godt sted at samles, den var sejlbår i sin fulde længde, og der var åbent fra Nissum Bredning vestud til havet. De naturlige forbindelsesveje var på den tid de søværts, vand befordrede trafikken, og land hæmmede den.

Men da kong Knud, som senere blev den Hellige, i 1085 forsøgte at samle flåden ved Vestervig, et foretagende som mislykkedes og førte til hans flugt og død i Skt. Albans Kirke i Odense, var Limfjordens dage som hovedfærdelsåre allerede talte. Omkring 1100 blev udsejlingen til Vesterhavet lukket af Aggertangen, der var et resultat af de stadige landhævninger, som gennem årtusinder havde fundet sted. Det var den samme hævnings, som ganske langsomt havde forvandlet de mange vige og holme til det sammenhængende land Thy.

Lukningen kom til at betyde en kolossal omvæltning for området. Fra at være et

hovedstrøg blev Thy langsomt til en isoleret del af landet. Der udfoldede sig ganske vist stadig liv i Thy, men udviklingen foregik andre steder i landet. Tyngdepunktet rykkede mod øst.

Det begyndte i Vestervig

Udfart betyder også påvirkning udefra, og i det 11. og 12. århundrede, hvor kristendommen for alvor bredte sig i Thy, skete denne påvirkning derfor stadigvæk også vestfra, fra England. Den første indsats for udbredelsen af den nye religion fandt åbenbart sted i Vestervig, portus occidentalis, havnen mod vest. Efter traditionen – der er ingen bekræftende, skriftlige kilder fra den tid, hvor det skete – kom munken Theogard via England og Norge til Vestervig engang efter 1030, og han endte sit liv her omkring 1050. Men som Skt. Thøger levede han middelalderen igennem videre i befolkningen, betragtet som helgen, selv om hans officielle kanonisering ikke har kunnet bekræftes. Klosteret og de to kirker på stedet blev viet til ham.

Mens der altså ikke er tvivl om, at Vestervig var det kirkelige centrum i Thy, kan der godt sættes spørgsmålstegn ved, om biskoppen over Vendle Stift nogensin-

Smeden: På Vinderslev kirkegård, lige syd for Kjellerup, findes den eneste samtidige afbildning af én af kirkebyggeriets håndværkere. Det er den måske vigtigste af dem alle, nemlig smeden. Det var ham, der lavede værktøjet til de andre, og på stenen er også vist hans ambolt, en hammer og en tang samt en figur, der er tolket som en skabelon til stenhuggerne. På stenens bagside ses en stor klokke, så smeden, der hviler her, har åbenbart også været klokkestøber.

de har haft fast tilholdssted her, og om kirken i Vestervig nogensinde har været domkirke. Denne opfattelse, som er den traditionelle, bygger især på den nedskrevne kendsgerning, at biskoppen sammen med fire andre bisper faldt i det skæbnesvangre slag ved Fodevig i 1134 – kun to af landets bisper overlevede dette slag, og resterne af den gamle kongelinje blev udslettet for at give plads for en gren, som var stærkt præget af den tyske og franske kultur, hvad der i høj grad fik betydning for kirkebyggeriet. Roskildekrøniken, som beskriver begivenheden, omtaler ham som biskop Keld (Ketil) af Vestervig, men få år senere skrives biskoppen dog til Børglum. Spørgsmålet er derfor, om biskoppen ikke bare i Vestervig, ligesom i Børglum, har haft et kollegialkapitel, dvs. en større kirke med en forsamling af tjenestegørende præster, og om der ikke bare i kampens hede er sket en fejlbenævnelse. Vestervigs status som bispeby har i hvert fald ikke hidtil kunnet bekræftes af andre sikre skriftlige kilder end Roskildekrøniken.

Men hvorfra stiftet end blev styret, så

befæstede kirken sin position i Thy, og kirkebyggeriet udviklede sig. Fra Thøgers kirke, der skal have bestået af lerklinede ris og kviste, er det her, som i det øvrige land, gået over trækirker (hidtil dog kun påvist i Hørdum) til de stenbygninger, som blev opført i 1100-årene, og som vi kan nyde og beundre den dag i dag.

Bygherrer og håndværkere

Opførelsen af stenkirkerne sker ved begyndelsen af det, vi kalder historisk tid, dvs. den tid, hvorfra vi har skriftlige efterretninger. Men de er trods alt så sparsomme, at der i mange år har kunnet være næsten frit slag med hensyn til teorierne om, hvem der egentlig byggede kirkerne. En ting synes dog efterhånden at stå fast: den før så yndede forestilling om et bredt landsbyfællesskab, hvor alle, høj som lav, løftede den store opgave i flok, som i en slags religiøs andelsbevægelse, holder ikke vand. Det står nu klart, at kongen har bygget nogle af kirkebygningerne og kirken selv – dvs. bisperne – andre. Og et stort antal, nok flertallet, er bygget af de frie storbønder, som udgjorde toppen af det socialt stærkt lagdelte samfund.

Historikeren Axel Bolvig har fornylig udkastet den teori, at det fra først af kun var for denne overklasse af jordejende bønder, kirken betød noget, fordi arveretten var knyttet til dåben. Derfor blev der bygget forholdsvis små kirker på Sjælland, hvor de store jordrotter som f.eks. Hvideslægten holdt til, mens man i Jylland – og ikke mindst i Thy – hvor der var mange selvejere, havde brug for store kirker. Andre forskere, og især dem omkring Nationalmuseet, som dagligt arbejder med disse problemer, hælder dog snarere til den

opfattelse, at Sjælland og Jylland indtil da må have været to forskellige bygningskulturer, og at de store kirker i Jylland derudover må være et udtryk for både viljen og den økonomiske formåen på det tidspunkt.

At der hele tiden havde været dygtige håndværkere, vidner den højt udviklede skibsbygningstradition om, og de har ganske givet rangeret højt i samfundet på grund af deres kunnen. Nu blev der brug for mange nye håndværkere, især stenhuggere, som sammen med tømrerne og de uundværlige smede skulle realisere de nye, ambitiøse projekter. Man kunne vel godt forestille sig, at disse nye håndværkere kan have været rekrutteret blandt de ledige stormandssønner, der her benyttede lejligheden til at lære sig nye færdigheder, som både tilfredsstillede deres virketrang og sikrede dem en passende social position, nu den almindelige plyndringsrejse ud i verden var blevet afviklet.

Her kan vi måske finde en del af forklaringen på det byggeboom, som det udviklede sig til i 1100-tallets sidste halvdel, i øvrigt hjulpet godt på vej af tienden, den kirkeskat, som blev indført i samme periode. Af den tiendedel af produktionen, som denne skat udgjorde, gik en tredjedel til den lokale kirkebygning. Det vil med andre ord sige, at en tredjedel af hele sognets produktion gik til opførelsen af sognekirken.

Selv om det har beskæftiget en stor lokal arbejdsstyrke, er det også klart, at det hele byggede på en påvirkning udefra. Forbillederne for stenkirkerne skal søges i Tyskland og i Sydvesteuropa, i Rhinområdet og langs pilgrimsvejen ud til Santiago di Compostella i Nordspanien, hvor apostlen Jakobs grav var. Den udgjorde sammen med Rom og det fjerne Jerusalem (hvor Erik Ejegod var på vej til, da han i

1104 døde på Cypren) de tre mål, som folk valfartede til for deres saligheds skyld, og vel også for at tilfredsstille den rejselyst, som var en del af deres arvegods som nordboer. Meget tyder på, at Santiago har haft den højeste stjerne, og i Sydfrankrig og i Nordspanien finder man de mange små, romanske kirker, som i deres arkitektur og udsmykning må have været forbilleder, selv om også træk ved den skulpturelle udnyttelse af stenmaterialet kan pege mod Lombardiet i Norditalien. Til det kommer så, som særegent for Nordvestjylland, de engelske træk, som vi i Thy især finder ved døre og portaler. Alle disse ting blev selvfølgelig oversat til dansk, dvs. tilpasset vores temperament og tradition. Det gælder ikke mindst det helt grundlæggende element i den jyske, romanske kirke, granitkvaderen. Her er forbilledet byggeblokke i et langt blødere materiale som sandsten eller de tufsten, som man direkte importerede til den første danske domkirke i Ribe. De materialer havde vi ikke i Danmark, af let håndterlige materialer var der til nød kildekalken. Ellers kun alle de store granitblokke, som til gengæld lå og flød alle vegne, båret herved fra Norge og Sverige af isen, som kirkebyggerne dog næppe har hørt om. Men disse blokke gik de nu løs på, med den stædighed og den tid til rådighed, som foretagendet krævede. Især i Jylland udviklede man en fornem huggeteknik. På Sjælland er granitbehandlingen som bekendt meget grovere og helt uden den jyske finesse.

Påvirkningen fra Rom

Men hvordan greb de thyske bygmestre så sagen an? Ja, først må vi gøre os klart, at de langt fra befandt sig alene på Herrens

Romansk kirke: Øster Vandet Kirke ser i dag ud, som de allerfleste af Thys kirker må have set ud lige efter opførelsen, med kvadersat skib og kor og med bly på taget. Oprindeligt må kvadrene have været ført helt op i gavlspidsen, men de er ved de omsætninger, der har fundet sted, blevet erstattet med tegl. Selv om vi i dag opfatter kirken som en forholdsvis beskedne bygning, må den på byggetidspunktet have været meget stærkt dominerende i landskabet.

mark. Det store og stadig mere magtfulde, gejstlige bagland har været det, der stak retningslinjerne ud, dvs. formidlede regler og forskrifter fra Rom ud til kirkebyggerne. Det er selvfølgelig ikke tilfældigt, at alle de romanske kirker er bygget over samme skema, men anvisningerne har på den anden side heller ikke været mere håndfaste, end at de alle blev forskellige i størrelse og detailudformning. Grundmønsteret lå altså fast, og også i Thy bestod den typiske stenkirke derfor af et skib og et kor, forbundet gennem en triumfbue. På ca. en fjerdedel af kirkerne var der til koret føjet en halvrund apsis. Øster Vandet Kirke uden apsis, og Nørhå Kirke med, er gode eksempler på den oprindelige kirkeform. Orienteringen er med små afvigelser altid øst-vest, sådan at alteret er i kirkens østende.

Enkelte af kirkerne kan have haft en speciel udformet vestfacade, måske med

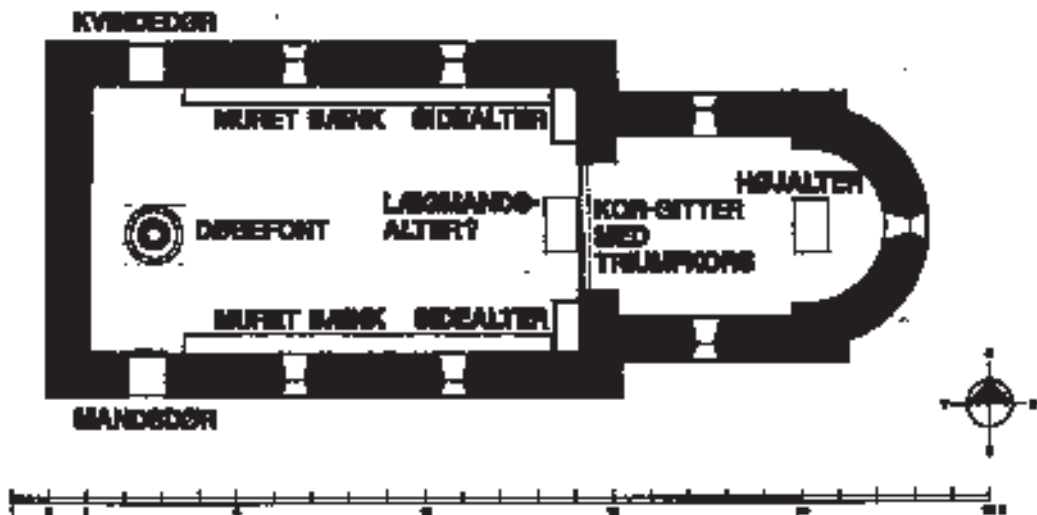
en forhøjet vestende (som der er spor efter i f.eks. Snedsted og Søndbjerg), hvor der kan have været indbygget en særlig herskabsetage. I sådanne tilfælde har der nok været en indgang til kirken i denne vestfacade, i hvert fald for kirkeejeren, men ellers var de normale indgange til kirken to døre, anbragt i henholdsvis syd- og nordfacadens vestlige del. Syddøren var til mændene, ligesom kirkerummets sydlige halvdel var det, mens kvinderne brugte den nordlige del og døren her. I disse bestemmelser lå der sikkert gemt en gammel forestilling om hankønnet som det lyse, stærke, gode og kraftfulde, i pagt med solen, mens kvindekønnet repræsenterede det mystiske og farlige, mørket og måske også det spændende og frugtbare, der kunne finde sted der.

Midt i kirken, mellem de to døre, stod fonten hævet op, så den dominerede det ellers inventarfattige rum. De ret få sidde-

pladser var på murede bænke langs væg-
 ne. Kirkerummene skulle, med deres tykke
 mure og sparsomme lys, repræsentere en
 helt anden verden end den kendte jordiske,
 som man lod bag sig, når man trådte ind.
 Der var højtsiddende, smalle vinduer, sik-
 kert med farvet glas; i skibet to i hver side
 (tre, hvis det var meget stort), i koret ét i
 hver side samt ét mod øst – kirkens vigtig-
 ste lysåbning, hvorigennem symbolet på
 det himmelske lys faldt ind over hoved-
 alteret. Østvinduet var ganske vist forbe-
 holdt kirkens præster, som alene havde
 adgang til koret, der var skilt fra skibet,
 formentligt med et gitter. I skibet stod
 lægmandsalteret foran denne adskillende
 væg, og i nicher på triumfvæggen var der
 normalt to altre: på den nordlige side af
 buen, i kvindesiden, alteret for Jomfru
 Maria, og på den sydlige, ud for mændene,

alteret for kirkens skytshelgen. Sidealter-
 cherne findes enkelte steder bevaret, bl.a. i
 Sjørring, hvor de er sat i kvadre, men dog
 til dels rekonstruerede.

Til dette foreskrevne mønster kom så de
 mange detaljer, hvor der må have været
 mere frit slag: udformningen af eventuelle
 portaler, af tympanonsten (de halvrunde
 aflastningssten over dørhullerne), sok-
 kelsten og billedkvadre. Men også ved de
 obligatoriske dele har der været spillerum
 for fantasien, som det ses ved døbefontene,
 kragstenene (de udkragede sten, som i tri-
 umbuen markerer bueslagets overgang til
 lodret) og alterbordene. Thy har en række
 gode døbefonte, hvoraf den fornemmeste
 står i Sennels Kirke, og, som noget helt
 særligt, de velbevarede romanske stenalter-
 borde i Stagstrup, Vester Vandet, Hillerslev
 og Tømmerby kirker.

*Romansk kirkeplan: I forbindelse med den store restaurering af Thisted Kirke blev det muligt at undersøge spo-
 rene efter den ned revne, romanske kirke. Planen er en rekonstruktion efter de fund, der er gjort, og den er sam-
 tidig typisk for 1100-tallets kirker. Helt dominerende i rummet har døbefonten været, som den stod hævet op
 mellem kvinde- og mandssdøren. De to runde trinsten, der er vist på planen, blev fundet under den gotiske kir-
 kes gulv. De ligger nu i kirkens kor, hvor de er blevet genforenet med fonten.*

Byggeprocessen og det særligt danske

Arbejdet med at udføre alle disse ting måtte bygge på nye erfaringer, bygmestrene skulle gøre. Indtil da havde der kun været træhuse i landet, og træhusene var også helt dominerende de næste par hundrede år. Stenhuse kendte de lokale mestre altså kun fra beretninger eller måske fra selvsyn i udlandet. De, der stod i spidsen for hele denne udvikling, har selvfølgelig set dem, højst sandsynligt er de selv kommet udefra. Men deres viden og syner er på den anden side, som det tidligere er nævnt, blevet tilpasset de danske forudsætninger og

Romansk døbefont: De romanske stenhvædere var anonyme, men nogle af dem kan kendes på stilen. Således »Mester A«, som har hugget kummen på Sennels Kirkes smukke font. Vi finder ham igen i billedkvadrene, der sidder indmuret i Thisted Kirkes korgavl, og i den lille fine dekoration over Skt. Jørgensvinduet på nordsiden af Hassing Kirkes kor. Han må også have arbejdet med på den fornemme dekoration på Røhr Kirkes absis. Foden på Sennelsfonten ser ved nærmere eftersyn noget grovere ud, og den kan næppe være hugget af Mester A selv.

omsat i en gruppe kirker, der ikke findes magen til andetsteds. Det gælder i øvrigt både med hensyn til det arkitektoniske særpræg og til antallet, som er overvældende, også målt med europæisk alen. De blev lagt som et net ud over hele det beboede Danmark med en indbyrdes afstand på 5-10 km, og de må omkring år 1200 have stået som mægtige og regelmæssige pejlemærker i det danske landskab.

Hovedelementet i de jyske kirker blev altså de granitsten, som man samlede sammen, flækkede og tildannede til kvadre. En sådan rund granitsten skulle flækkes lige midt igennem. Det skete ved hjælp af kiler, der blev drevet ned i kilehuller, der var hugget i stenen forinden. Brudfladen blev rettet pænt af, et rektangel tegnet ind, og det overflødigste uden for dette rektangel hugget væk. Kvaderen fik på den måde en regulær og plan forside, mens de plane sideflader på grund af stenens rounding ofte var ganske smalle, og den fik lov at beholde sin runde bagende. Af praktiske grunde arbejdede man med forskellige standardhøjder, som i øvrigt ofte går igen fra kirke til kirke.

Kirkernes fundament består af større og mindre løse sten, som er pakket godt sammen, som regel ned i ca. halvanden meters dybde. Herpå står sokkelstenene og på dem kvadrene. Murtykkelsen er ganske stor, sjovt nok normalt meget tæt på en meter, selv om man selvfølgelig på den tid ikke har kendt dette mål. Af denne tykkelse fylder kvaderen kun 30-50 cm. Der blev derfor også sat en indermur, som i særligt fornemme tilfælde (som f.eks. i Nors) også kunne være af kvadre, men som i reglen var marksten stablet oven på hinanden. Mellem disse to mure fyldtes mørtel og sten. Man brugte en ren og meget fed kalkmørtel, som vi ved omsætninger endnu kan

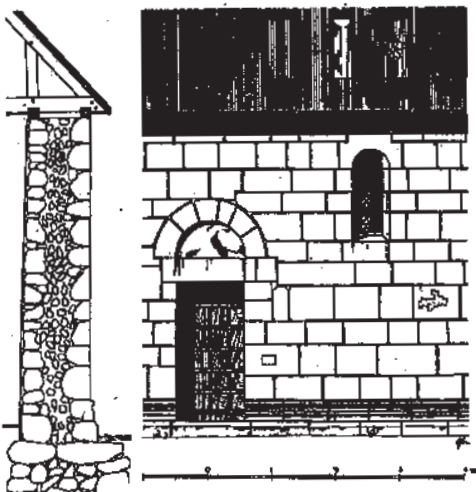
Mislykket kvader: I kirkediget i Stagstrup sidder denne sten, som stenhuggeren har opgivet at få en kvader ud af. Han har hugget alle kilehullerne ned over fladen og har så alligevel kasseret den.

træffe på, og som er af en kvalitet, vi ikke kender i dag. Der udfoldes stadig bestræbelser på at afsløre de romanske mestres hemmelighed på det felt. Opmuringen og opfyldningen af denne kassemur, som den tekniske betegnelse er, skete skifte for skifte. Det må med tildannelse og opmuring have været en langsom proces, måske noget med to, tre eller fire skifter, dvs. kvaderrækker, om året.

Når man var kommet til rejsehøjde, blev der lagt bjælker og rejst spær. Nogle tagrum har nok været åbne, uden loftsbrædder. Hvor der blev sat en bræddebeklædning op, har det efter alt at dømme været på bjælkernes underside, selvom vi i dag helt automatisk forbinder et romansk interiør med synlige loftsbjælker. Tagbelægningen er et mysterium for sig, for efter de bygningsarkæologiske undersøgelser at dømme var den fra første færd overalt af bly. Det kan man ikke gå ud i verden og nogetsteds finde en parallel til, og heller ikke nogen overbevisende forklaring på. Men det drejer sig i hvert fald om et importeret materiale, og det kunne tyde på en overordnet administration af dette masseindkøb. Med til det færdige arbejde hørte også en bemaling af interiøret, både de

pudsede vægge og granitten. Vi har i Thy kun bevaret få kalkmalerier fra den romanske periode, men på døbefonten i Sennels er der fundet farvespor, som viser, at den har set anderledes farvestrålende ud end i dag. Om vi så også i dag ville finde den smukkere i den udgave, er en anden sag.

Da byggeprocessen var en så tids- og ressourcekrævende affære, har man næppe bygget hele kirken på en gang. I mange tilfælde kan det også påvises, at koret er bygget før skibet, enten ved sammenbygningsspor eller ved forskelle i kvadermaterialet. Det er den almindelige opfattelse, at trækirken som regel stod der, mens man byggede koret øst for den, og at den der-

Kvadermur: Mursnittet til venstre viser kassemurens konstruktion: Yderst står de tilhuggede kvadre, inderst de mere uregulære sten og mellem dem murkærnen med kalkmørtel og paksten. Facaden til højre har et par typiske, thy'ske træk. Den aflastende kvaderbue over døren, som findes flere steder (bl.a. i Røhr, Skjoldborg og Snedsted), er én af de detaljer, som viser den engelske påvirkning. Stenhuggermærkerne er i de fleste tilfælde sikkert blot en måde at maskere et skår i den kløvede sten på. Det her viste kan ses på Vester Vandet Kirkes vestgavl. (Efter Danmarks Kirker, Thisted Amt).

efter blev revet ned for at give plads for skibet, mens koret under denne proces fungerede som sognets kirke.

Det meste af tildannelsesarbejdet må være foregået på stedet. Men der må også have været specialværksteder, enten rundt i Thy eller ved de store byggepladser som Viborg og måske Vestervig. På dem blev de mest krævende dele sikkert udført: sokkelsten, apsiskvadre og vinduesoverligger og -bunde, for ikke at tale om portalsøjler, billedkvadre, kragsten og døbefonte. Om de er udført på bestilling, eller om man simpelthen er taget hen for at se på det præfrabrikerede udvalg og har valgt ud efter behov, smag og økonomisk offervilje, kan vi ikke vide. Men vi har lov at gætte, og en af de dragende ting ved hele denne proces er, at der stadig er så mange ubelyste detaljer, hvor fantasien har lov til at arbejde med.

Nybyggeriet klinger ud

Hvordan end baggrunden og det nøjagtige forløb var, så opførtes der over hele det nuværende Danmark i løbet af de omkring 100 år, byggeriet stod på, ca. 2000 romanske stenkirker, hvoraf ca. 1500 står endnu. 62 af dem blev bygget i Thy, hvormed her menes hele det gamle Thisted Amt undtagen Mors, altså det område, som benævntes Vester Han Herred samt Hillerslev, Hundborg, Hassing og Refs herreder. I det tal er ikke medregnet havstenskirken i Vigsø, som dog formodes at være fra omkring samme periode. 56 af dem står endnu, et par stykker er bygget så kraftigt om – Kallerup i 1687 og Jegindø i 1918 – at vi kvier os ved at regne dem med som romanske, og kun fire – den oprindelige sognekirke, Skt. Thøger, i Vestervig, kirken i Tvorup

og de oprindelige kirker i Agger og i Thisted – er i dag helt forsvundet.

1100-tallet var generelt en både driftig og efter forholdene velhavende periode, og det var selvfølgelig også en vigtig del af baggrunden for den enorme aktivitet. Til gengæld gik det mindre godt efter ca. 1200, både i landet som helhed på grund af klimaændring og misvækst, og især i Thy, hvor de tidligere nævnte ændringer i livsbetingelserne kom oven i alt det øvrige. Det medførte, at nybyggeriet efterhånden gik i stå, og det skete åbenbart før teglstenen, som sidst i 1100-tallet kom til Danmark, nåede til Thy.

Det har indtil fornylig været almindeligt antaget, at kirkerne stort set stod uden større ændringer i de efterfølgende 300 år, og at de romanske bygningsdele, vi ser i dag, har haft deres form helt op til 1500-tallet, hvor man for alvor begyndte at arbejde videre på dem. Alle væsentlige ændringer i bygningerne har i beskrivelserne hidtil været henlagt til efter dette tidspunkt. Men nyere undersøgelser tyder på, at der også i de første 300 år kan have været tale om byggearbejder, hvor mange af kirkerne er blevet ombygget og bygningsstørrelserne ændret. Ved istandsættelsen af Snedsted Kirke blev det således klart, at alle de romanske bygningsdele, dvs. både skib, kor og apsis, efter al sandsynlighed oprindeligt har haft en anden størrelse end den, vi ser i dag. Det bemærkelsesværdige er, at denne meget tidlige ombygning er sket med fuld respekt for den oprindelige byggestil og med genanvendelse og supplering af det romanske byggemateriale. Undersøgelser andre steder i landet tyder på, at man også i en længere periode end hidtil antaget har været i stand til at fremstille kvadersten af granit i den oprindelige teknik. Alt i alt må man

nok se det som en kendsgerning, at byggearbejderne aldrig har ligget helt stille, men at der – alene på grund af de nødvendige reparationer – altid er blevet arbejdet på kirkerne. Indsatsen i 1100-årene var dog så dominerende og arbejderne i de efterfølgende århundreder så tilpasset det

allerede eksisterende, at det kan være svært at fastslå, hvad der egentligt skete i denne periode. Men det er i det mindste klart, at den brændte tegl, som i andre dele af landet har spillet den helt dominerende rolle efter 1200, ikke har været alvorligt inde i billedet her.

Romansk portal: Sjørring Kirkes sydportal er den rigeste søjleportal, vi har i Thy, og den er den eneste med dobbeltsøjler. På et tidspunkt, måske først i 1800-tallet, var den blevet taget ned, og lige før 1875 lå de fleste af delene som indramning omkring familien Steenstrups gravsted. Ud fra disse dele rekonstruerede arkitekt F. Uldahl – én af de første danske restaureringsarkitekter – portalen i 1875. I 1993 blev den efterhånden meget skadede portal taget ned. De i 1875 indsatte jerndelev blev boret ud, og de afstødte dele limet på. Ved genopsætningen blev to efterlavede dæksten (profilstenene over kapitælerne) erstattet med de originale, der var fundet i mellemtiden. Desuden blev de to yderste baser drejet 90°, så de elegante dobbeltløver blev synlige, som de også var på Uldahls rekonstruktionstegning.

Også 1300-tallet var en ret mistrøstig periode. Midt i århundredet blev landet tilmed ramt af pesten, der hærgede hele Europa, og befolkningen tyndede ud. Der var dog stadig kongeborge i Thy, bl.a. Hillerslevhus og Sjørringborg, der nævnes allerede 1231, mens voldstedet, som vi kender det i dag, er fra begyndelsen af 1300-tallet. De mange andre voldsteder i Thy er fra nogenlunde samme tid, hvor det endnu var almindeligt at befæste adelsgårde, som tilhørte de gamle (ædle) bondeslægter. Senere hen betød forsvarsmuligheden mindre, og den blev opgivet. De mange adelsgårde i Thy var forholdsvis små. De store jord- og dermed også kirkeejere var kongen, der ejede Ørum, hvor han havde en kongelig befalingsmand siddende, samt Vestervig Kloster, hvis provst og kanniker støt og roligt samlede en masse gods sammen, i øvrigt også uden for Thy. Det må have været baggrunden for, at klosterkirken i løbet af 1400-tallet gennemgik nogle ret voldsomme ombygninger. Det indre blev forsynet med høje hvælvinger, og hermed skabtes det mest imponerende gotiske interiør i Thy. Selv om 1400-tallet heller ikke var nogen rigtig frodig tid, har vi alligevel i Thy-området 3 kirker, der stammer fra den periode. Lild Kirke blev bygget kort efter 1460, og den afløste efter kilderne sandsynligvis en lidt ældre bygning på stedet. Lodbjerg er fra kort tid før reformationen, og Hørsted velsagtens fra samme tid. Byggematerialerne er nu marksten og tegl, ved Lild også de lokale Bulbjergsten, dvs. kalk og flint.

De barske tider førte også til social uro. Et oprør mod herremændene resulterede i slaget ved Skt. Jørgensbjerg ved Kettrup i 1441, hvor som bekendt både morsingboer og thyboer deltog, uden at nogen af dem dog gjorde en anstændig figur: Først flyg-

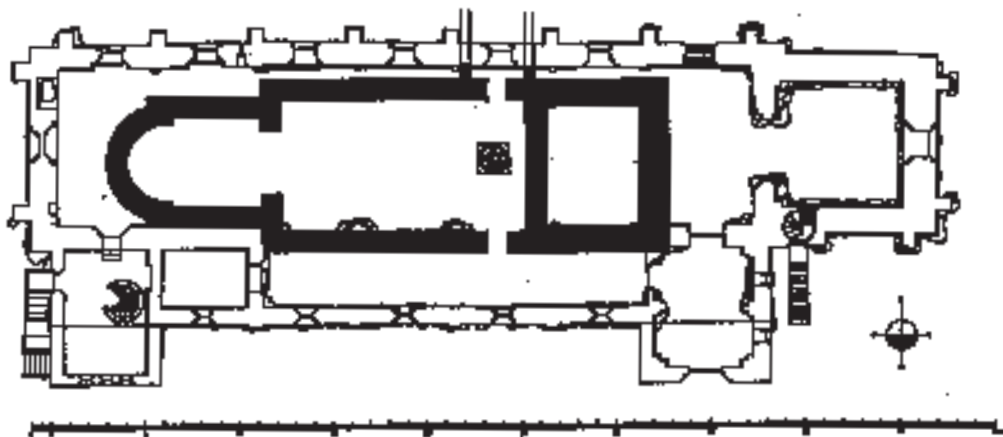
tede de morsingboer, så de forrædere fra Thy, siger folkevisen.

Fornyset velstand og nye byggearbejder

Men i 1500-tallet kommer fremgangen og velstanden igen til Thy, som til det øvrige land. Allerede omkring århundredskiftet fik Thisted købstadsrettigheder, og det blev bl.a. markeret ved opførelsen af en ny stor kirkebygning, opført i den nye, gotiske byggestil med spidsbuer og hvælvinger. Også denne byggemåde havde, ligesom tidligere den romanske, undervejs været igennem danske filtre, så den passede til stedet og temperamentet her. På samme måde, som da de romanske stenkirker afløste trækirkerne, blev den nye gotiske kirke opført etapevis, så den til slut omsluttede det sted, hvor den gamle, romanske havde ligget.

Århundredets store og skelsættende begivenhed er reformationen i 1536, som i praksis betyder, at al kirkegods og dermed en masse kirkebygninger kommer ind under kongen. Thy bliver efterhånden domineret af de to store kongelige len, Ørum og Vestervig, som opsluger de små len. Kongens overtagelse af Vestervig Kloster fører direkte til, at klosterkirken bliver sognekirke, og at den gamle Skt. Thøger på Chr. 3.s bud bliver revet ned i 1547.

Men i denne periode, hvor adelens og storbøndernes magt kulminerer, kommer der gang i kirkebyggeriet igen. Udover den helt nybyggede kirke i Thisted, står der i Thy 26 tårne (der har været flere) fra denne sengotiske periode sammen med en halv snes andre tilbygninger, som i dag fungerer som sakristier og våbenhuse. Bygningerne undergik også andre foran-

Gotisk nybyggeri: Lige efter 1500 fik Thisted en ny kirke. Den romanske kirkes kor blev revet ned, og mens man brugte det gamle skib, byggede man et nyt kor i den nye gotiske stil. Herefter fortsatte man sydturen i bekvem arbejdsafstand hen forbi den gamle kirkes skib og tårn, og derpå opførte man skibets vestgavl og satte her murværkshuller af til tårnet, der blev bygget til senere. Forinden havde man også bygget sideskibets nordmur og – efter at have fjernet resten af den romanske kirke – også de søjler, der står ned på den gamle kirkes syld og bærer hovedskibets nordmur. I den periode har man sikkert brugt det nye, overhvalvede kor som kirkerum.

dringer, nu da man både skulle kunne se og læse i kirken. De små, smalle og højt-siddende vinduer, som de romanske bygninger var blevet udstyret med, måtte nu i de fleste tilfælde vige for store vinduer. De blev som regel indsat i sydsiden og gav dermed ikke blot mere lys, men også en helt ny lysbalance i rummene.

Tilbygningen af de tårne, våbenhuse og gravkapeller, som vi i dag betragter som naturlige og umistelige dele af kirkebygningerne, skete i virkeligheden med en utrolig hensynsløshed overfor de romanske bygninger og helt uden respekt for deres stil og særpræg. Uden skrupler af nogen art huggede man som nævnt store huller i sydsiderne og lukkede vinduer mod nord og øst, fjernede dørhuller og portaler og særligt udsmykkede vestfacader, indbyggede hvælv og udvidede i mange tilfælde triumfbuerne mellem skib og kor. Der blev malet nye kalkmalerier overalt og uden hensyn til de gamle malerier, som må have

været der. Alt det skete stort set i 1500-tallet, og i de efterfølgende næsten 300 år slap selve bygningerne så – ligesom i de fleste af de 300 år, der var gået forud – for de helt store omvæltninger. Men var de bygningsmæssige indgreb sparsomme, gik det herefter løs på inventarfronten, hvor langt de fleste kræfter nu blev lagt, og igen uden større veneration for de eksisterende ting. Derfor er også i denne periode uerstattelige inventardele gået tabt, hvad enten det nu var ting, man fandt katolsk befængte, eller det simpelthen var arbejder, som ikke længere levede op til modens krav.

Reformationens nye krav til inventaret

Baggrunden for denne omvæltning var naturligvis både de bedre økonomiske forhold og de nye religiøse signaler. Reformationstiden blev lige så igangsættende som

Gotisk tårn: For de fleste udgør en kirkebygning med tårn en naturlig helhed. Men tårnene er i virkeligheden 300-350 år yngre end skib og kor, og de repræsenterer med deres opadstræbende linjer og de overhængende tårnrum en helt anden stil end de oprindelige bygningsdele. En sammenhæng blev der dog, fordi de nedbrudte vestgavle, som her i Sønderhå, lagde kvadre til den nederste del af tårnene, der således fik en romansk jordforbindelse.

nybruddet i 1100-tallet. Det var ikke mindst den, der var skyld i den helt store forandring, der skete i det indvendige, fordi kirkerne nu blev brugt på en ny måde, hvad der krævede en ny møblering. Af inventar fra før reformationen har vi i dag, udover døbefontene og nogle alterborde, stort set kun korbuekrucifikserne, enkelte træfigurer og altertavlen i Thisted Kirke. Nu krævede prædikenen, at kirkegængerne kunne sidde ned, og fra de første, tilfældigt udseende og anbragte, enkeltstole udviklede det sig hurtigt, efter forordninger ovenfra, til faste stolestader, hvor den gamle kønsopdeling i øvrigt blev opretholdt med mændene i syd og med kvinderne i nord. Døbefonten stod i vejen og måtte nødvendigvis flyttes, og da dåben blev en vigtig menighedsbegivenhed, kom den naturligt op i østenden, så den var synlig. Det gamle og skarpe skel mellem præsternes domæne, koret, og menigheden i skibet blev ophævet, gitteret med det overhængende korbuekrucifiks forsvandt, og fonten

kunne derfor anbringes i koret eller i selve korbuen. Alteret, og nu var der kun et, skulle gerne markere sig som kirkens vigtigste sted, også set nede fra menigheden i skibet, og de store altertavler holdt deres indtog. For at hæve præsten op over menigheden og dermed understrege prædikenens betydning, opsattes der prædikestole. Og var end kirkegangen blevet demokratiseret, så var der dog stadig forskel på kirkeejeren og den mere gemene hob, og han understregede ofte sin særstilling ved opsætning af pulpiturer eller ved særligt udsmykkede herskabsstole, der indgik i stoleværket.

Da mange af disse inventardele op gennem tiden er blevet fornyet eller tilpasset nye modestrømninger, står kirkernes møblering i dag som et katalog over stilhistorien, fra renæssance over barok, rokoko og klassicisme op til vore dages frembringelser. Her kom hele tiden det bedste håndværk, som egnen kunne præstere, eller som kirkeejeren havde råd og vilje til at

Altertavle, ca. 1600: Altertavlen i Klim Kirke er et enkelt udført arbejde, formentlig af en lokal snedker. Billedet er dog fra omkring 1900. Selv om typen betegnes Lutheransk Fløjaltertavle, er den i princippet en arv fra den katolske tid: Tavlen er udformet sådan, at de to sidefløje i fastetiden kunne lukkes hen foran hovedfeltet, som så var helt dækket. Tavlen blev så åbnet igen påskemorgen, på kirkens største helligdag.

købe hjem, til udtryk. Som kirkens ejer skulle han vedligeholde og udstyre kirken og sørge for den gejstlige betjening. Til gengæld modtog han den kirketiende, som sognets indbyggere betalte. Blandt de privilegier, han også havde, var retten til at lade sig og sin familie – og hvem, der ellers måtte fortjene det, som f.eks. præsten – begrave i kirken. Det kunne ske i tilbyggede gravkapper, i tårnrummet eller under gulvet i koret, og tit opsattes der et gravminde, hvor den henfarnes gode gerninger var nævnt, så både menigheden i levende live og Vorherre på den yderste dag kunne blive mindet om dem. Disse gravsten og -tavler er i sig selv spændende kulturhistorie, og stilmæssigt gør de selvfølgelig hele udviklingen med. Bedsted Kirke og Hvidbjerg Kirke har åbne begravelser, hvor henholdsvis kisten og sarkofagerne stadig står bevarede i deres gravkapper.

Krisetider og fornyet vækst

Historien kan naturligvis ikke indeles firkantet i hele århundreder, men 1500-tallet var på mange måder, ligesom 1100-tallet, en kulmination, og 1600-tallet kørte igen på lidt lavere blus. Fra omkring 1625 og 30-40 år frem mærkede thyboerne med jævne mellemrum de store krige, som de europæiske fyrster fandt nødvendige. Trediveårskrigen og svenskekrigene sendte både franske, svenske og danske soldater op i Thy med mishandlinger, drab og plyndringer på programmet, og til sidst kom Danmarks formelle allierede, brandenburgerne, som fortsatte, hvor de andre slap. Mange bønder blev fordrevet, mange gårde lagt øde, og pest fulgte igen i krigens spor. Og samtidig tog den gamle

Altertavle, 1648: Altertavlen i Jannerup er kun ca. halvtreds år yngre end tavlen i Klim, men der er en verden imellem. Den er udført der, hvor udviklingen skete, nemlig i Horsens, der havde en række fremragende billedskærerværksteder. Den er udført af en af de dygtigste mestre, Peder Jensen Kolding. Hovedfeltet minder om en teaterscene, og som tilskuere kan vi fordybe os i mange utroligt fine detaljer. Der var nu ikke længere brug for, og heller ikke mulighed for, at lukke tavlen, men den gamle hoveddisposition med et hovedfelt og to halvt så brede sidefelter blev alligevel fastholdt langt op i tiden.

svøbe, sandflugten, der ligesom lukningen ved Agger havde sin baggrund i landhævningen og den tørlagte havbund, for alvor fat. Værst var virkningerne i Agger og i nordvesthjørnet ud mod havet, hvor hartkornet i Hjardemål, Vigsø, Hansted og Tved blev drastisk reduceret. I Tvorup blev sognet praktisk taget affolket, og kirken revet ned. De svære vilkår fortsatte til midt ind i 1700-tallet, og alligevel stammer mange fremragende inventararbejder, især altertavler og prædikestole, netop fra 1600-tallet. Hundborg og Jannerup kirker har nogle af de fineste eksempler på den tids overdådige billedskærerkunst.

I 1660 var enevælden blevet indført, og den var en direkte følge af svenskekrigene. Den mærkedes i Thy i første omgang på det administrative felt. Den nye og effektive centraladministration omdannede lene til amter, og Vestervig og Ørum amter kom under samme kongelige amtmand

sammen med Dueholm Amt, som dækkede hele Mors. Omkring 1750 begyndte fremgangen så igen, i hælene på de begyndende landboreformer. Udskiftningen af landsbyfællesskaberne kulminerede fra 1780 til 1800, og efter dette tidspunkt opløstes mange af de betydelige godser som f.eks. Ørum, Vestervig Kloster, Irup, Todbøl og Kølbygård. Målt med landsalen var de ganske vist små, og de var på den måde et godt udtryk for strukturen i Thy, hvor der altid har været mange, men ikke imponerende store gårde. Fra omkring 1770 begyndte en effektiv bekæmpelse af sandflugten, og selv om årene 1800-1830 generelt var kriseår for Danmark med bombardementet af København, statsbankerotten og tabet af Norge, var der fra århundredets begyndelse en stor vækst i antallet af mennesker og huse i Thy. Efter stormfloden og gennembruddene af Aggertangen i 1825 og igen i 1864 var der atter sejlads vestud, og med gravningen af Fr. 7.s Kanal gennem sandbankerne ved Løgstør kunne Limfjorden igen besejles i sin fulde længde. Vejene blev forbedret stærkt under amtmand Faye, udtørringsarbejderne og plantningen af de store klitplantager kom i gang, og handelen voksede stærkt med Thisted som centrum. Senere har jernbanen, broerne og de stadigt bedre veje medført, at Thy ikke mere er en så isoleret del af landet som før, dog uden at det har rokket alvorligt ved det særpræg, som er betinget af egnens geografiske og historiske forudsætninger.

Det er forklarligt, at der ikke i de mange magre år skete store ting med kirkebygningerne. Kirkeeejerne, som høstede den sikkert sparsomme kirketiende, måtte tit selv kæmpe for en rimelig eksistens, og det førte mange gange til forsømmelser og misligholdelser. Der har af en eller anden

grund aldrig været nogen stor tradition for bygningsvedligeholdelse i Thy, hvad man let kan se ved at sammenligne antallet af gamle, velholdte huse i Thy med hvad, man kan finde andre steder. Der er da også i kirkesynsrapporterne mange beretninger om utætte tage og brøstfældige mure, og flere af kirketårnene fik simpelthen lov til at forfalde, så de til sidst måtte rives ned, som det skete i Hørdum, Grurup og Skjoldborg. På samme måde gik det med tårnet i Hundborg, som blev nedrevet i 1687. Men størstedelen af de kvadre, som indgik i det, blev kørt til Kallerup. De blev brugt ved en større ombygning af den eksisterende kirke, som man regner med må have hørt med til de oprindelige romanske, selv om den foruden granitkvadre fra begyndelsen også må have haft marksten eller måske havsten i sine ydermure. De kræfter, som trods alt blev brugt, blev som allerede nævnt mest anvendt på inventaret. Det gav dog stadigvæk en vis prestige at være kirkeeejer, og mange af dem havde da også en ægte interesse for kirkerne og deres udstyr, om ikke andet så som statussymboler. Efter 1750erne sker der dog ikke ret meget. Rokokkoen, som dukker op umiddelbart efter dette tidspunkt, er uhyre sparsomt repræsenteret i Thy, mens klassicismen fra omkring 1800 og derefter dog kan træffes.

Men med den egentlige velstandsfremgang fra midt i 1800-tallet kom også overskuddet til og interessen for at markere sig i kirkerne igen. Man kan i dag beklage, at netop den periode var præget af det jordbundne og sødladne, som var borgerskabets måske meget naturlige reaktion på alle de fortrædeligheder, århundredets første halvdel havde budt på. Tiden manglede helt luft under vingerne, og alt for mange glansbilledagtige altermalerier i

*Gravkapel: I 1773 blev tårnrummet i Bedsted Kirke indrettet til gravkapel for kirkeejeren, major Povel von Klingenberg, der var født på Ørum, og som ejede Tandrup, Koustrup og Wolstrup (ved Struer). Han ligger stadig mumificeret i den nu godt tillukkede træki-
ste, i uniform og svære støvler og med guldring på fingeren. Hans enke, Øllegaard Termini, lod ham ale-
ne i kappellet.*

kedsommelige, stilimiterende indramnin-
ger fandt vej ind i kirkerne. Alt det udfor-
drende og foruroligende, som kirken også
må stå for, blev bevidst trængt i baggrun-
den, mest typisk i Thisted Kirke, hvis dej-
lige, gotiske rum blev omdannet til et hyg-
geligt, dagligstuepræget interiør med brunt
linoleumsgulv og høje, mørke vægpaneler
– en skade, der heldigvis er gjort god igen.

På landsplan var tiden omkring 1900 i
virkeligheden en stor kirkebyggeperiode,
den største siden 1100-tallet. I Thy havde
man allerede i 1838 måttet bygge en ny

kirke i Agger, den tredje på stedet, og der-
med den anden, der måtte vige for havet.
Nu opførtes der også fem helt nye kirker.
Det var i vækkelsesernes tid, og det var det
typisk nok i fiskersamfundene Klitmøller,
Vorupør og Stenbjerg, man først byggede.
Desuden fik Hjørdemål Klit sin egen nye
kirke og til sidst i 1907 også trafikknude-
punktet Fjerritslev, mens man på Jegindø
fik man sat et voldsomt præg på den lille
romanske bygning, som lå der i forvejen.
Det samme skete i øvrigt, men dog ikke
med et tilsvarende karakterændrende resul-
tat, med Hurup Kirke i 1928. Ellers var det
især bygningsstandsættelserne og inven-
tarfornyelserne, der kom skub i. Det hele
kom ind i mere regulære rammer, da kir-
kerne efter århundredskiftet efterhånden
overgik til selveje, nogenlunde samtidig
med, at der ved lov blev oprettet faste
menighedsråd.

Den historiske interesse vågner

I mellemtiden var der dog sket noget gan-
ske afgørende. Med udgangspunkt i Frank-
rig var der opstået en interesse for histo-
risk arkitektur og stilhistorie. Den bredte
sig hurtigt ud over Europa og har siden
præget vort syn på og vores behandling af
gamle bygninger. Man fik blik for tidligere
tidens måde at udføre tingene på, og det
førte naturligt til, at man ved istandsættel-
serne tog udgangspunkt i den tid, hvor
bygningerne var blevet opført. Det medførte
desværre også grusomme fejltagelser.
Den første var, at man arbejdede ud fra den
tanke, at tiden kunne sættes i stå, at en
bygning kunne blive ved med at være, som
den havde været fra starten, og at den der-
for ved en istandsættelse måtte »føres til-

bage« til sit ægte og oprindelige udseende. Den anden skyldtes, at man trods al velvilje kun kunne se fortidens byggemåder gennem sin egen tids filter. Tiden omkring århundredskiftet anså det pertentligt glatte, det retvinklede og symmetriske for et ideal hævet over tid og diskussion. Når de romanske stensemestere derfor arbejdede med uregelmæssige forløb, skæve vinkler og mure, der ikke var helt parallelle, så skyldtes det ikke deres intentioner, mente man, men derimod deres og tidens manglende evne til at realisere det, de inderst inde gerne ville. Og endelig var den tredje, at man i vid udstrækning forfaldt til at rekonstruere bygningsdele, som måske aldrig havde været der, og som man på den måde gav et falsk, autentisk præg.

Der er flere eksempler på de ulykker, det kunne medføre. Tæt på os har vi Viborg Domkirke. Måske var den gamle kirke nok faldefærdig, men det var ikke rimeligt med udgangspunkt i det romanske kor at opføre en ny stor efterligning af en romansk bygning, udført som man mente, de romanske stensemestere ville have gjort det, hvis de ellers havde været dygtige nok. Også i Thy er der lavet sådanne tidstypiske restaureringer, men heldigvis ikke i samme grad. Den store og gennemgribende restaurering af den stærkt forfaldne Vestervig Kirke fandt heldigvis sted på et tidspunkt, hvor man havde opgivet denne radikale holdning, om end man også her i mange detaljer greb til rekonstruktionen. Men opgaven var så kompliceret, at det stadigvæk er vanskeligt at forestille sig en løsning, som er ret meget bedre. En sen udløber af de stilefterlignende indgreb er de »sengotiske« kirketårne, som i første halvdel af århundredet skød op (Sjørring, Skinnerup, Stagstrup, Hørsted), og som reducerede antallet af de typisk thy'ske,

kullede kirker.

Men i øvrigt er kirkebygningerne i sig selv jo et klart eksempel på, at den konsekvente, historiske tilbageføring ikke kan lade sig gøre. Den tid, der er gået, er nu engang gået, og det er netop en spændende ting ved kirkerne, at de afspejler mere end 800 års historisk udvikling, som direkte kan aflæses. En »ægte« romansk kirke, henliggende i halvmørke, med koret skilt fra og uden inventar, elektricitet og varme, ville næppe have nogen brugsmæssig værdi i dag, og det imponerende ved disse bygninger er jo ikke mindst, at de efter de næsten 850 års forløb stadig kan bruges og at de bliver brugt til det, de er oprindeligt blev bygget til.

Der skal selvfølgelig stadig være mulighed for at tilpasse kirkerne til de nutidige behov, for at fjerne tidligere tiders misforståelser og for at få vores egen tids præg med i det mangfoldige billede. Nutiden stiller også sine krav. Vi forlanger el-installation, god belysning, varme og orgler, der ikke må være alt for små. Vi vil også kunne sidde godt og høre, hvad der bliver sagt, og alle disse ting kræver nye indgreb. Det kan da også stadigvæk lade sig gøre. Men det er på den anden side også helt klart, at det må ske under sagkyndig ledelse i dag, hvor vi nok er meget bevidste om vores historie, men hvor vi samtidig har midler og teknik til at udføre store og ødelæggende arbejder på kort tid. Det er derfor nu et krav, at arbejdet skal planlægges og forstås af folk, som er fortrolige med kirkebygningernes karakter og historie, og at der derudover skal ske en overordnet godkendelse af planerne. Denne kontrollerende funktion er i praksis lagt i hænderne på Nationalmuseet og de kongelige bygningsinspektører, som skal udtale sig om alle væsentlige forslag til

Nyere tårn: Ved Hørdum Kirke blev der i 1958 bygget et tårn til erstatning for det tidligere 1500-tals tårn, der var blevet nedrevet omkring 1820. Det er det sidste tårn, der er bygget til en romansk kirke i Thy, og formodentlig også det sidste, der nogensinde bliver bygget. Som en reaktion på de gotiske pasticher fra tyverne og trediverne har det fået en mere tidssvarende udformning, men er dog tilpasset den middelalderlige bygning. Det var ved opførelsen af dette tårn, Hørdumstenen med Thors Fiskedræt blev fundet.

ændringer, og hvis indstilling i praktisk talt alle tilfælde bliver fulgt af de kirkelige myndigheder.

Vi er altså nu kommet i den paradoksale situation, at voldsomme indgreb som 1500-tallets om- og tilbygninger aldrig vil kunne finde sted igen, samtidig med at vi i dag nødtigt ville undvære dem og den spændende og dramatiske del af kirkernes bygningshistorie, de vidner om.

Lille efterskrift

Den status, vi i tørre tal kan gøre oven på den udvikling, der her er ridset op, ser sådan ud:

Bevarede granitkvaderkirker med tilbygninger 56

Formentlig romansk kirke af havsten (Vigsø) 1

Senmiddelalderlige kirker af marksten og tegl 3

Nyopført gotisk bykirke, ca.1500 1

Romansk kirke, ombygget 1657 (Kallerup) 1

Nyopført kirke 1838 (efter flytning, Agger) 1

Romansk kirke, ombygget 1918 (Jegindø) 1

Nyopførte kirker 1872-1902 5

Tæller vi sammen, giver det i alt 69, og til dem kommer så de helt forsvundne kirker, Skt. Thøger i Vestervig og Tvorup Kirke, samt de nedrevne, men erstattede i Agger og Thisted.

En samlet og sammenlignende opstilling og datering af de mange inventardele foreligger desværre ikke. Nationalmuseets storværk Danmarks Kirker, som stadig er under udgivelse, beskrev i årene 1940-42 kirkerne i Thisted Amt, og det er det nærmeste, vi kommer en dækkende beskrivelse af bygninger og inventar. Men den kom desværre på et tidspunkt, hvor beskrivelserne ikke var nær så grundige og altomfattende, som de er i dag. Desuden er der i de mere end 50 år, der er gået siden da, også gjort mange bygningsmæssige iagttagelser – som f.eks. de tidligere nævnte om

Snedsted Kirkes bygningshistorie – som naturligt nok mangler i billedet. Det problem vil næppe nogensinde blive udryddet, så man må desværre nok se i øjnene, at Thy aldrig vil få en kirkebeskrivelse, der er lige så grundig og kompetent som dem, der nu bliver udarbejdet.

Men kirkerne har vi heldigvis. De ligger der som håndgribelige og uomgængelige beviser på 850 års formåen og på viljen til at yde det bedste, man var i stand til. Og som en historisk livline bagud til starten på den kultur, der stadigvæk er vores forudsætning, og som vi selv er en del af.

Kirkeinteriør: En af de små perler blandt Thys kirker er Vester Vandet Kirke. Her ligger én af de sjældne romanske alterbordplader i ét stykke på sin granitfod, og over den hænger som altertavle kirkens korbuekrucifiks fra omkring 1450. Det store standur fra 1754, der har urskive på begge sider, står efter den sidste restaurering igen på sin plads mellem skib og kor. Det slår uanfægtet sine slag, og det må præsten på prædikestolen rette sig efter. Uret er skænket af »Vel fornemme Schippere og Schude Eiere ved Klimmøller«. Kirken var også sognekirke for mølboerne, som dog – for at være sikre på at få siddeplads – egenhændigt måtte lade det store pulpitur i kirkens vestende opføre.

